

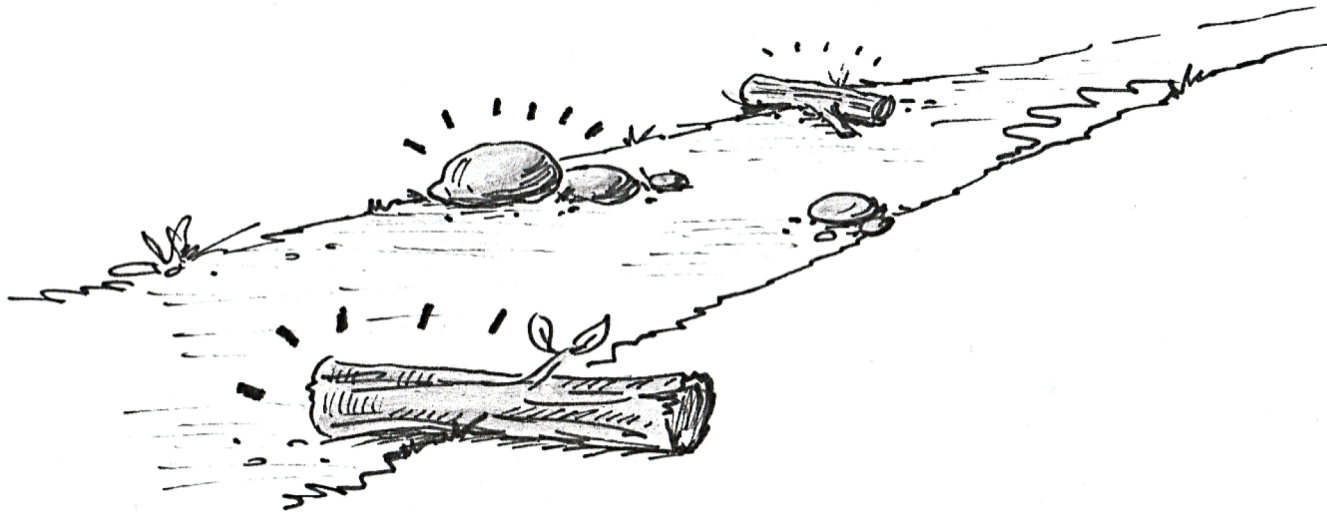
'The human brain is far better
programmed for survival
than it is for learning.'

Willingham, 2009

Leerhindernissen

Onbewuste obstakels in onderwijsontwikkeling

- Steven Katz en wat hij ons leert over:
- Obstakels die professioneel leren in de weg staan.
- En hoe deze obstakels te omzeilen of te nemen.

The Elusive Quest for Quality Implementation

- It would not be difficult for most educators to name *several change initiatives* that were introduced but never came to fruition in the duration of their careers.

Geldt dit voor jou?

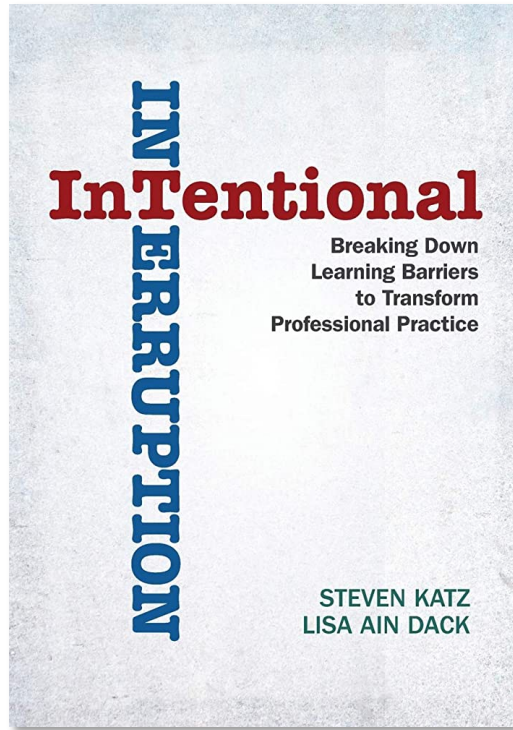
'Hoe kan het dat, ondanks dat er zoveel kennis uit
onderwijsonderzoek voorhanden is,
het ons niet altijd lukt om het in de praktijk
goed voor elkaar te krijgen?'

Steven Katz

Cognitieve toegepaste psychologie

Ontario Institute for Studies in Education of
the University of Toronto (OISE, UT)

Een voorwaarde voor kwaliteit is professioneel leren.

Er zijn echter obstakels die professioneel leren in de weg staan.

Ontwikkelen gaat ons makkelijker af dan leren.

En we kiezen onbewust voor gemak ...

"In schools, it's often more
about activity,
than it is about learning"

Hoe komt dat?

Ons brein bestaat uit twee systemen

Systeem 1

Type 1 processen

Autopiloot

Onbewust

Automatisch

Snel

Kost weinig (mentale) energie

Systeem 2

Type 2 processen

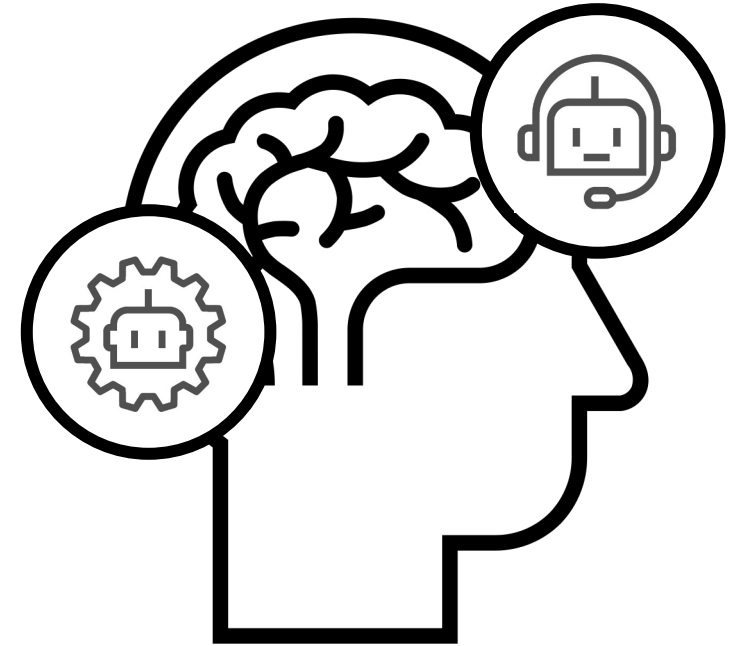
Piloot

Bewust

De tijd nemen voor ...

Langzaam

Kost veel (mentale) energie

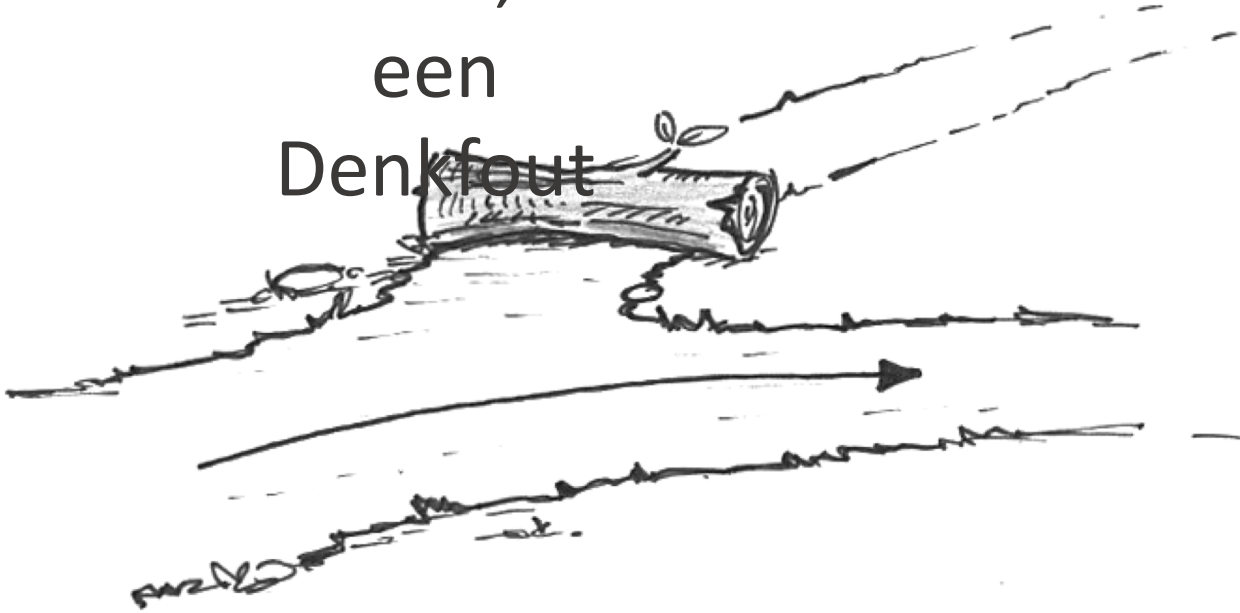

Systeem 1 stuurt aan op cognitief gemak

De autopiloot

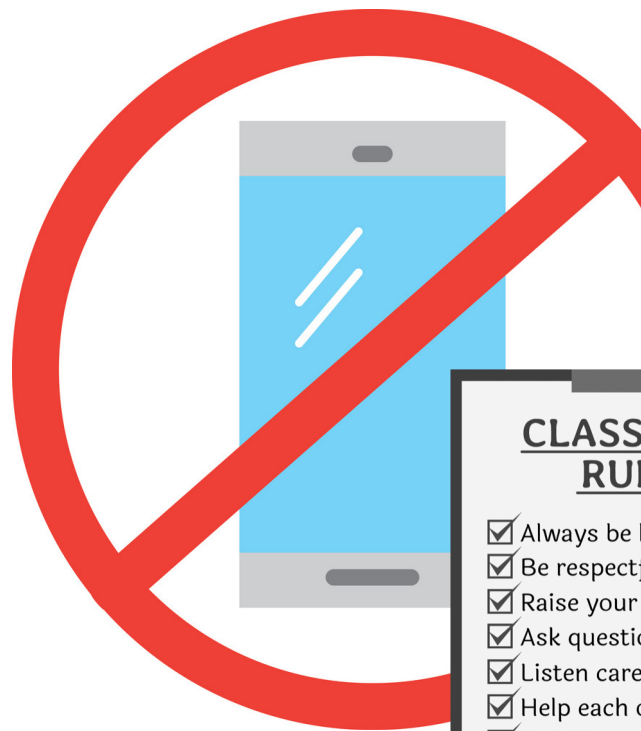
Bias,
een
Denkfout

Learning barriers

Cognitieve obstakels die ons
wegleiden van dieper leren.

Ontwikkelingen als voorbeeld

CLASSROOM RULES

- ☒ Always be kind
- ☒ Be respectful at all times
- ☒ Raise your hand to speak
- ☒ Ask questions
- ☒ Listen carefully
- ☒ Help each other
- ☒ Learn from mistakes
- ☒ Work quietly
- ☒ Play safely
- ☒ Always do your best

**ONDERWIJS
MAAK JE
SAMEN**

MENUKAART NPO
... Een overzicht van interventies.

	LEERWINST	BEWIJSLAST VAN DE INTERVENTIE	INVESTERINGS-KOSTEN	AL GEREALISEERD (MATE VAN...)	WENSELIJK REALISEREN (MATE VAN...)
Meer onderwijs om bij groepen leerlingen kennis en vaardigheden bij te spijkeren.					
• Voor- en vroegschoolse interventies	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Uitbreiding onderwijs	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Zomer- of lentescholen	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
Effectievere inzet van onderwijs om kennis en vaardigheden bij te spijkeren.					
• Een-op-een-begeleiding	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Individuele instructie	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Instructie in kleine groepen	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Leren van en met medeleerlingen	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Feedback	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Beheersingsgericht leren	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
Sociaal-emotionele en fysieke ontwikkeling van leerlingen.					
• Interventies gericht op het welbevinden van leerlingen	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Sportieve activiteiten	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Cultuureducatie	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
Ontwikkeling van de executieve functies van leerlingen.					
• Metacognitie en zelfregulerend leren	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Samenwerkend leren	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
(extra) Inzet van personeel en ondersteuning.					
• Medewerkers	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Medewerkers (in te zetten in interventies).	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Medewerkers (in te zetten in interventies).	15	✓✓✓✓	1 1 1 1 1	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○

Alvorens tegevoerd leerlingen die de interventie krijgen, gemiddeld worden in vergelijking met leerlingen die de interventie niet krijgen.
Het resultaat van de Educatie Onderwijs Foundation (2021) voor het Nationaal Programma Onderwijs is deze tabel versie en uitgebreid.

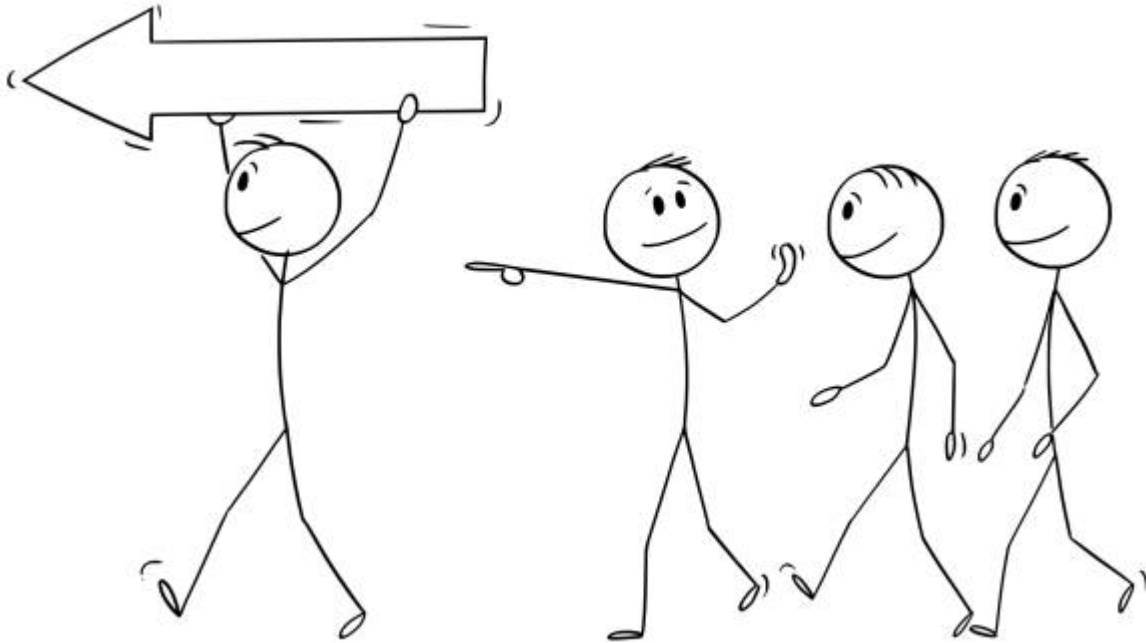
In ontwikkelingen volgen we graag de meerderheid;
hierdoor hoeven we zelf minder na te denken.

Groepsdenken

In ontwikkelingen volgen we sowieso graag
andere geloofwaardige mensen.

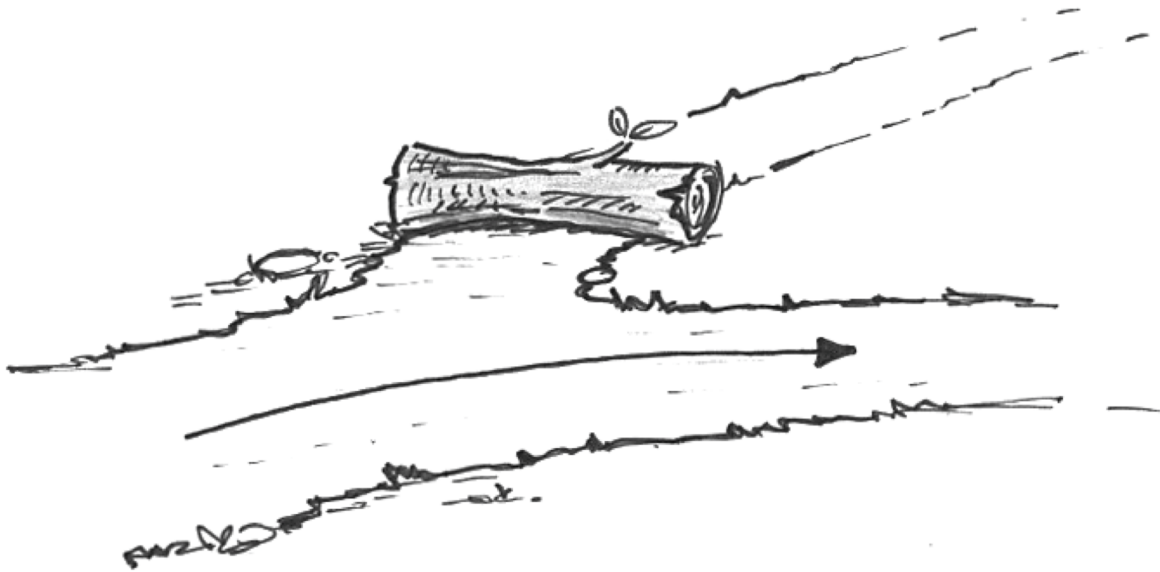
Op zich geen probleem ...
alleen investeren we daardoor zelf veel minder in leren over de ontwikkeling.

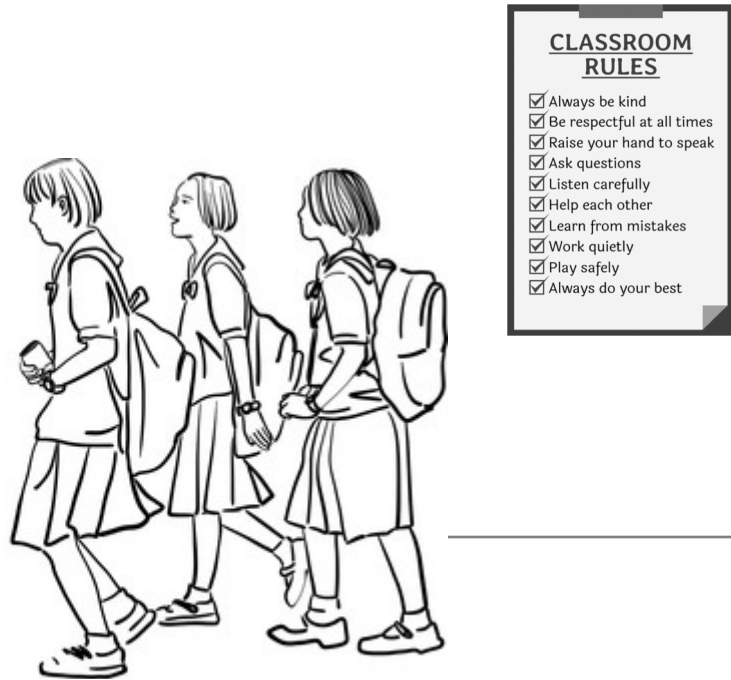
Halo-effect en authority bias

Systeem 1 zet dus in op cognitief gemak.

Het is erg bedreven in ons weggleiden van dieper denken.

Op zoek naar cognitief gemak baseren wij onbewust onze keuzes op informatie die makkelijk toegankelijk is en vers in ons geheugen ligt.

Beschikbaarheidsheuristiek (Vividness bias)

Om maar niet te hoeven leren richten we ons onbewust
op 'bewijs' waarmee we onze ideeën bevestigen.
(Dit leidt tot tunnelvisie)

'Mijn leerlingen leren heel veel
door hun mobiele telefoon.'

Het bevestigingsvooroordeel en verbanden leggen die er niet zijn.

Om maar niet te hoeven leren stellen we een ontwikkeling als relatief eenvoudig voor. Of we kraken hem af.

Het imposter syndroom | Illusie van kennis

Om maar niet te hoeven leren houden we dingen graag hetzelfde, ook niet als er 'nieuw bewijs' is.

Als we mogen kiezen, dan kiezen we voor wat bekend is.

ONDERWIJS
MAAK JE
SAMEN

MENUKAART NPO
... Een overzicht van interventies.

	LEERWINST	BEWIJSLAST VAN DE INTERVENTIE	INVESTERINGS-KOSTEN	AL GEREALISEERD (MATE VAN...)	WENSELIJK REALISEREN (MATE VAN...)
Meer onderwijs om bij groepen leerlingen kennis en vaardigheden bij te spijkeren.					
• Voor- en vroegschoolse interventies	+5	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Uitbreiding onderwijs	+2	✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Zomer- of lentescholen	+2	✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
Effectievere inzet van onderwijs om kennis en vaardigheden bij te spijkeren.					
• Een-op-een-begeleiding	+5	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Individuele instructie	+3	✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Instructie in kleine groepen	+4	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Leren van en met medeleerlingen	+5	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Feedback	+8	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Beheersingsgericht leren	+5	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
Sociaal-emotionele en fysieke ontwikkeling van leerlingen.					
• Interventies gericht op het welbevinden van leerlingen					
• Sportieve activiteiten	+2	✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Cultuureducatie	+2	✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
Ontwikkeling van de executieve functies van leerlingen.					
• Metacognitie en zelfregulerend leren	+7	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Samenwerkend leren	+5	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
(extra) Inzet van personeel en ondersteuning.					
• Klassenverkleining	+3	✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Onderwijsassistenten/instructeurs	+1	✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
Faciliteiten en randvoorwaarden (in te zetten in combinatie met voorgaande interventies).					
• Interventies gericht op faciliteiten/randvoorwaarden					
• Ouderbetrokkenheid	+3	✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○
• Digitale technologie	+4	✓✓✓✓	1 2 3 4 5	○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○

Leerwinst: Het gaat er hierbij om hoeveel maanden aanvullende leerprofiel leerlingen die de interventie krijgen, gemiddeld boeken in vergelijking met leerlingen die de interventie niet krijgen.
De menukaart is gebaseerd op de "Teaching and Learning Toolkit" van de Education Endowment Foundation (2017). Voor het nationaal Programma Onderwijs is deze toolkit vertaald en uitgebreid.

Status Quo Bias - Herkenningsheuristiek.

Met vooroordelen sturen we weg van
beoogde ontwikkelingen.
Op die manier proberen we alles hetzelfde te houden.

‘Zonder telefoon ? Dat gaat die leerlingen
nooit lukken.’

Vooroordelen

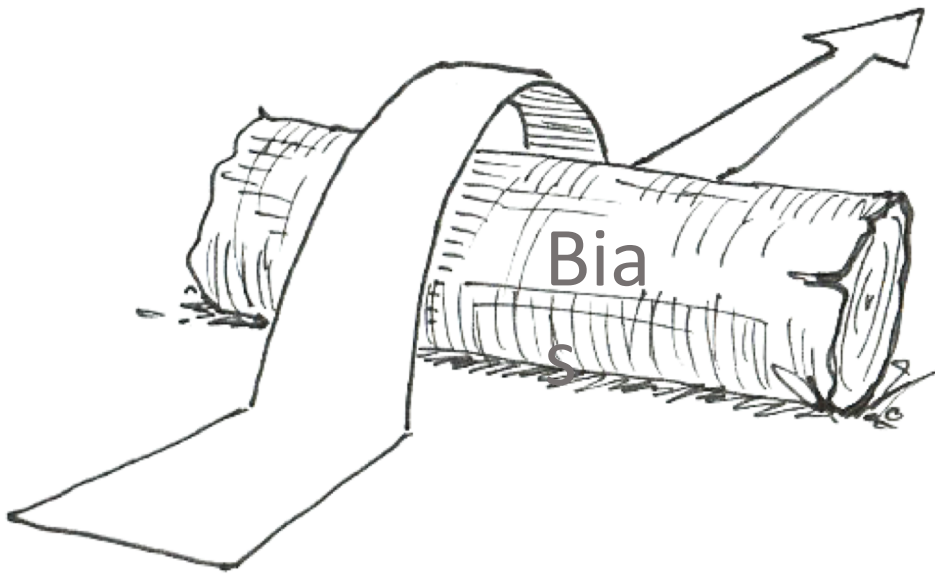
We beoordelen de kennis van anderen verkeerd omdat we onze eigen kennis als uitgangspunt nemen.

De kennisvloek

Hoe omzeilen we dergelijke obstakels
als we ons er niet van bewust zijn?

Door hier bewust op in te zetten!
(intentional interruption)

Intentionally interrupt: Vooroordelen

- > Werk niet om vooroordelen heen: 'The ifs are the work!'
- > Zet bewust in op alle vooroordelen heel helder en scherp te krijgen
- > 'Deze nieuwe informatie, bevestigt die of ontkracht die onze vooroordelen?

Intentionally interrupt: Groepsdenken

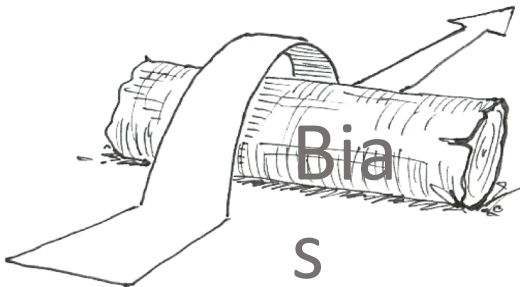
> Laat lerende teams niet ontstaan, maar stel ze samen.

> Zet bewust mensen met verschillende ideeën en opvattingen bij elkaar.

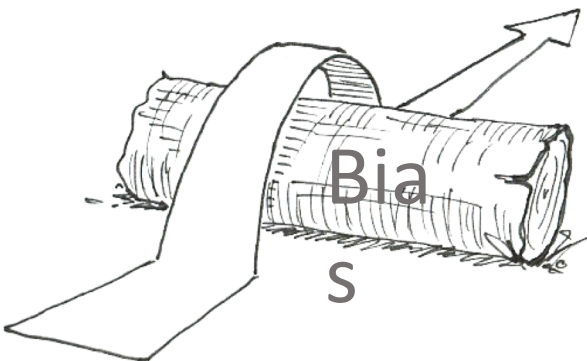
> Doe niet aan brainstormsessies in een groep.

Zien wat andere invullen beïnvloedt het denken. (Kohn, Smith 2011)

Intentionally interrupt: Onzekerheden

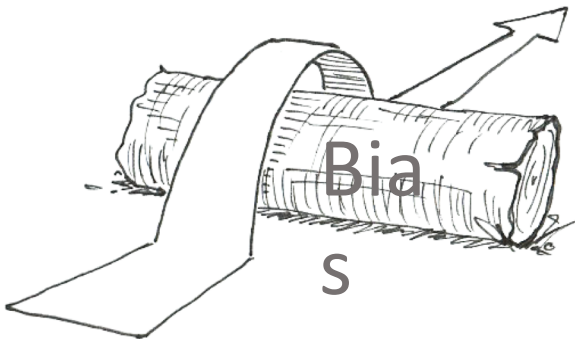
- > Zorg ervoor dat alle onzekerheden op tafel komen.
Het is oké dat we iets nog niet weten, we mogen daar onzeker over zijn.'
- > Schoolleiders: Lead learning

Intentionally interrupt: Het gebruiken van 'bewijs' om dieper leren uit de weg te gaan.

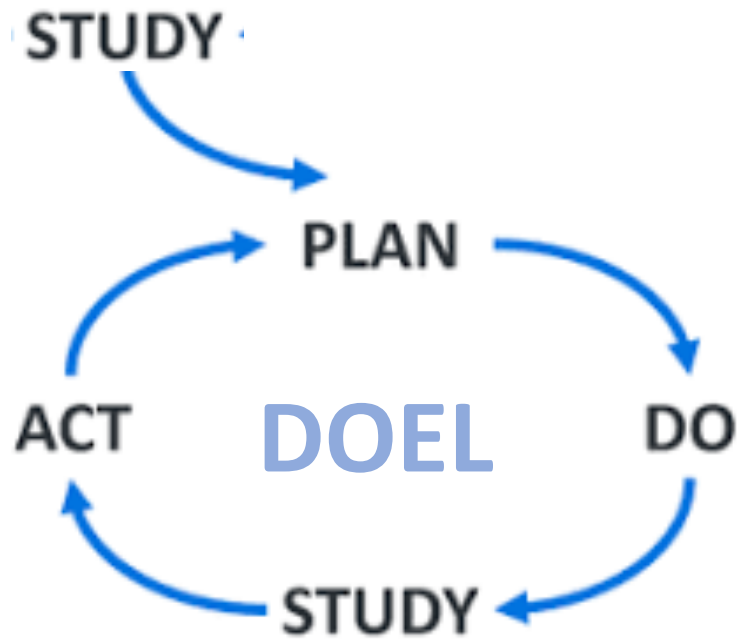
Voorkom tunnelvisie:

- > Werk met 'critical friends'
- > Verzamel tegenstrijdig bewijs

Intentionally interrupt: The Activity-trap (1)

‘Werk met structuren gericht op leren.’

Intentionally interrupt: The Activity-trap (2)

> Normaliseer fouten: 'See mistakes as mis-takes.'

> De ontwikkeling is niet het doel, het is een manier om ...

'Ondanks dat we vaak denken dat we
het niet doen creëren we in de
school een cultuur waarin successen
worden gevierd en fouten zo min
mogelijk aandacht krijgen.'

Intentionally interrupt: The Activity-trap

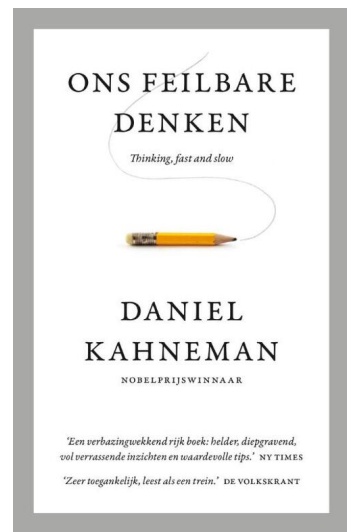
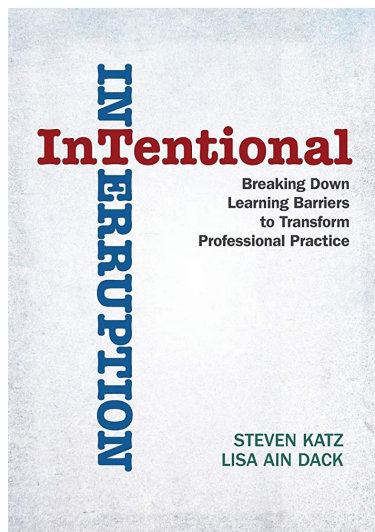
(3)

Activity trap monitor. (5 vragen)

1. Beschrijf kort de ontwikkeling: waarmee zijn we van plan aan de slag te gaan?
2. Hoe is de ontwikkeling gekoppeld aan het probleem / de uitdaging(en) die wij hebben in de school?
3. Hoe is de ontwikkeling gekoppeld aan professioneel leren?
4. Hoe gaat de activiteit onze kennis en ons begrip vergroten en hoe gaat hierdoor ons denken en doen dusdanig veranderen dat het een positieve impact heeft op het leren van de leerlingen?
5. Wat gaan we, in de school, precies observeren? En hoe gaan we dat doen?

'If you are like most people,
then like most people,
you don't know you are like most people.'

Daniel Gilbert (2006)

Aanbevolen
leesvoer

